

ТУРИЗМ

УДК 379.85 (1)

Світлана ШЕПЕТЮК

**ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Івано-Франківщина – унікальний в рекреаційному відношенні край з багатими природними умовами і ресурсами, різноманітним рослинним і тваринним світом, джерельними водами річок і чистим карпатським повітрям. Саме на Івано-Франківщині, більше, ніж деінде на Україні, збереглися природні ландшафти, незаймані території, особливо праліси, ендемічні і реліктові види рослин і тварин, саме тут є значні рекреаційні ресурси.

Івано-Франківська область володіє багатьма структурними компонентами рекреаційних ресурсів, являючи собою рекреаційний регіон багатопрофільного літнього і зимового, гірсько-спортивного, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку та бальнеологічного лікування. Область має сприятливі кліматичні умови, а також високий природно-рекреаційний і курортний потенціал, який багато в чому визначає соціально-економічний профіль краю та привабливість його як для українських туристів, так і для іноземців. Спробуємо більш детально розглянути кожний з видів ресурсів у відповідності з поданим вище розподілом.

Питанням розвитку рекреації і туризму, вивченням ресурсного потенціалу досліджуваного регіону, займалося чимало прикарпатців і не тільки. Дослідження та розвиток туристично-ресурсної бази – як структурний компонент галузі економіки є сьогодні надзвичайно актуальною проблемою. Але в даній статті ми охарактеризуємо тільки праці тих науковців, які досліджували досліджуваний нами регіон. Серед них – економіко-географи, економісти, краєзнавці, медики та ін. Це зокрема – М.П.Крачило, М.Г.Ігнатенко (в співавторстві, 1978), М.І.Долішній (1984), Н.Ю.Недашківська (1983), О. М.Ігнатенко (1986), В.К.Євдокименко (1995), І.М.Школа, В.Ф.Кифяк (1997) та інші. Більшість з них (зокрема Н.Ю.Недашківська, пізніше В.К.Євдокименко) розглядали територію Івано-Франківської області, як складову Карпатського регіону [2].

Для успішного розвитку та процвітання туристично-рекреаційного комплексу в Івано-Франківській області потрібно реально оцінити ресурсні можливості досліджуваного регіону. Адже в Івано-Франківській області є такі території в яких ще не досліджено в достатній мірі туристично-ресурсну базу. При оцінці ресурсної бази і правильному розрахунку рекреаційного навантаження на одиницю території можна покращити соціально-економічне становище зазначеного регіону.

Івано-Франківська область розташована на заході України, на стику Східно-Європейської рівнини та Українських Карпат. Територія області є складовою частиною історичної української землі – Галичини. Площа – 13.9 тис. кв. км (2,4% площі України).

Природні ресурси дуже різноманітні. На території області формується 8,6 відсотків річкового стоку України, зосереджена значна частина лісових ресурсів (8,0 % площі земель лісового фонду і 10,0 % запасу деревини).

В регіоні є ряд джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів, багато з них унікальні, їх запаси достатні для щорічного оздоровлення більш як 2 млн. чол. Теперішній рівень їх використання не перевищує 8 %. Розвідано також значні запаси лікувальних грязей та озокериту. Ці ресурси в поєднанні зі сприятливими кліматичними умовами є природною базою розвитку санаторно-курортної справи.

Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму. Мальовничі

ландшафти, рельєф створюють сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Карпати мають альтернативи на Україні щодо розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів.[5].

Вигідне географічне положення. Регіон розташований в центрі Європи, через нього проходять різноманітні зв'язки, а щільна мережа транспортних шляхів є сприятливим фактором залучення контингенту відпочиваючих із багатьох країн світу.

Фактор територіальної забезпеченості суспільних потреб у рекреаційних послугах. В Україні фактично є три регіони, умови яких дозволяють задовольнити потреби в рекреаційних послугах. Це Кримський, Причорноморський та Карпатський. На фоні перевантаження перших двох і зростаючому попиту Карпати виступають фактично єдиною територією, яка може реалізувати незадоволений попит населення на оздоровлення і відпочинок [1].

1. Кліматичні умови.

Кліматичні умови сприяють використанню рекреаційних можливостей краю протягом 9-10 місяців на рік. В цілому клімат помірно континентальний, м'який, вологий. Середня кількість днів зі сніговим покривом від 80 (у рівнинній частині) до 120 (в горах), тому термін можливого користування лижними маршрутами досить тривалий. Аналіз температур свідчить, що з квітня по жовтень на території Івано-Франківщини встановлюється так званий "період комфорту", найбільш сприятливий для відпочинку, протягом якого на курортах використовується кліматотерапія.

Тривалість цього періоду істотно впливає на розвиток територіально-рекреаційних формувань. Карпатський регіон в кліматичному відношенні характеризується достатніми і значними сумами річних опадів. Переважна більшість їх (до 80%) випадає влітку. Максимальні значення опадів зафіксовані на Полонинсько-Чорногорському хребті (1400-1500 мм/рік), мінімальні – приурочені до басейну Західного Бугу (600 мм/рік). Наповнюваність розгалуженої річкової сітки є високою, що сприяє розвитку водних видів туризму. Стійкий сніговий покрив в Карпатах (листопад-травень) сприяє розвитку гірськолижного та зимових видів спорту.

Кліматичні, фітоценотичні, гідролого-гідрогеологічні умови формують водні ресурси території (поверхневі, підземні, в тому числі і мінеральні води) і є вагомим чинником рекреаційно-туристичного потенціалу [5].

2. Ландшафтні ресурси.

Ландшафтні ресурси Івано-Франківської області утворюються з особливостей гірського рельєфу і займають 600 тис. га. Площа, придатна для організації відпочинку і лікування, досягає 299 тис. га, проте на даний момент використовується менше ніж 1/5 її частина. За особливостями рельєфу область поділяється на три частини: рівнинну, передгірську та гірську. Північна рівнинна частина займає Прут-Дністровське межиріччя і лежить у межах Подільської височини. Поверхня прорізана мальовничими каньйоноподібними долинами річок, ярами та балками.

Гірська частина – Прикарпаття, яке займає близько 25 % території.

Гірські масиви Карпат створюють сприятливі можливості для розвитку альпінізму, гірськолижного, пішохідного і спортивного кваліфікаційного туризму.

Різноманітність геолого-тектонічної будови регіону є важливим фактором формування різноманітних ландшафтів. Літосфера є тим фоном, який в першу чергу обумовлює формування біогеоценозів, проявлення геодинамічних процесів, корегує міграцію і акумуляцію хімічних елементів, в тому числі і токсичних, у воді, ґрунті, рослинах, а відтак у харчових продуктах. Геолого-тектонічні умови обумовлюють різну ступінь захищеності підземних вод від забруднення токсичними речовинами, а, отже, і якість питної води. Горотворчі процеси є першопричиною утворення відомих туристичних об'єктів: найвищих в Україні вершин – Говерли (2060м), Петроса (2020м), Піп-Івана (2022м), Брецула (191 їм) та

ін. своєрідних ландшафтів; вулканічних, скельних утворень Бубнища, Урича, Розгірча, Спаса, “Писаного каменя”, “Кам'яної багачки”. Мальовничих водоспадів “Шипота”, “Тука”, “Тудливого”, печер “Попелюшка”, “Дружба”, “Молочний Камінь”, “Біла стіна” та ін. Геолого-тектонічні, геоморфологічні, геоекологічні, ландшафтні комплекси творять природні рекреаційні таксони з найбільш типовими варіантами рекреаційно-туристичного освоєння.

Виходячи з перерахованих комплексів в Карпатському регіоні виділено 18 рекреаційних районів (В.С.Кравців, В.К.Євдокименко, М.М.Габрель, М.В.Ковач, 1995) з характеристиками найбільш поширених і перспективних видів рекреаційного і туристичного освоєння: санаторно-курортного (кліматолікування, бальнеологія, грязелікування), оздоровчого (купально-пляжного і прогулянкового), спортивного (туристичного, мисливського, гірськолижного, альпіністського, водного та ін.), пізнавально-краєзнавчого. Також враховуються існуючі на даний час ознаки: рекреаційна спеціалізація, наявність внутрішніх структурно-територіальних зв'язків рекреаційного обслуговування, рівень рекреаційного освоєння території, спільність проблем перспективного розвитку окремих частин даної території з позиції інтересів рекреаційно-туристичної галузі [4].

3. Водні ресурси.

Водні ресурси області представлені поверхневими (місцевий і транзитний стоки) та підземними водами. Основне джерело поповнення водних ресурсів – атмосферні опади, їх об'єм 11,5 км³. Сумарні запаси річкових вод у середній по водності рік – 4,7 км³, а в дуже маловодний 95%-їй забезпеченості – 3,9 км³. Ресурси місцевого стоку в середній по водності рік 1,3 км³, а в дуже маловодний вони зменшуються в 1,4 рази.

Транзитний стік майже в 3 рази перебільшує місцевий. Найбільший об'єм води поступає з-за меж області (3,4 км³) по р. Дністер.

За запасами води область посідає третє місце в Україні. По її території протікає 8321 річок, формуються основні стоки рік Дністра і Прута. В Бурштинському, Чечвенському і Княгининському водосховищах загальною площею 16,7 км² нагромаджується до 634,7 млн.м³ води. За підземними водами, запаси яких складають 200 млн.м³/рік, область – на передостанньому місці в Україні.

В Прикарпатті формуються води з середнім вмістом органіки і дуже малою концентрацією мінеральних речовин. Величини мінералізації води не перевищують 100 мг/л, а в повінь зменшуються до 20-30 мг/л. Однак господарська діяльність значно погіршує якість води. В ріки попадають міндобрива та отрутохімікати, залпові скиди забруднених вод від промислових підприємств та комунального господарства.

Не зважаючи на великі запаси поверхневих вод, її дефіцит дає про себе знати, особливо в басейнах р. Бистриці Надвірнянської і Солотвинської, Прута, Лімниці та інших.

Глибокі долини, звивистість русел, швидка течія, нестійкий водний режим, наявність бистрин і перекатів надають особливу своєрідність річкам Івано-Франківщини, і хоча, в основному, вони малосприятливі для масового відпочинку, існують широкі невикористані можливості для організації індивідуальних туристичних маршрутів та нетрадиційного екстремального туризму.

Регіон характеризується великою кількістю озер різного генезису: обвального, льодовикового, руслового, карстового, антропогенного. З гірських озер в регіоні найбільшим є Синевір, розташований на висоті 987м. В карах Черногори і Свидовця відомі озера льодовикового походження: Несамовите, Бребенескул, Марічейка та ін.

В Карпатському регіоні розвідано і затверджено запаси лікувальних вод 13 родовищ із сумарним добовим дебітом 4,6 млн. літрів.

Вуглекислі води - найбільш розповсюджена група мінеральних вод регіону. За ступенем мінералізації вони поділяються на слабо-, середньо- і високомінералізовані та розсоли, а за складом солей -на гідрокарбонатні, натрієві, хлоридно-гідрокарбонатні,

хлоридно-натрієві або кальцієво-натрієві.

Сульфідні води належать до дуже цінних мінеральних вод регіону, їх родовища розповсюджені, в основному, в Прикарпатті, в смузі родовищ сірки, а також відомі в Івано-Франківській області.

В районі містечка Верховина (Івано-Франківська область) та в інших місцях відкриті родовища мінеральних вод, значні запаси яких можна використати як гідромінеральну базу великих бальнеологічних курортів.

В регіоні широко розповсюджені мінеральні лікувальні води без специфічних компонентів. Води цього класу відомі в гірських та передгірських районах Івано-Франківської області.

Карпатський регіон має можливість використовувати для лікування залізисті, бромисті і йодисті, миш'яковисті, радонові та інші мінеральні води, запаси яких практично не використовуються.

Ресурсами грязелікування в регіоні є родовище Черче в Івано-Франківській області.

Перспективними для короткотермінового відпочинку є рекультивовані кар'єри, де утворилися штучні водойми. В долина річок створені стави, які часто використовуються в рибогосподарських цілях.

Сульфідні води приурочені до зон покладів самородної сірки у Івано-Франківській області. Розповсюджені і розвідані хлоридно-натрієві, залізисті, миш'яковисті, бромисті, йодисті, радонові, сульфатні та ін. води на даний час використовуються нижче їх експлуатаційних можливостей. Широкий спектр лікувальних властивостей мінеральних вод регіону і значним резервом в розвитку санаторно-курортної сфери. [4].

4. Фауністичні ресурси.

Цей тип ресурсів представлений надзвичайно цікавим у рекреаційному відношенні тваринним світом, що налічує 303 види, які включають 50 видів риб, 17 видів земноводних та 12 видів плазунів.

Однією з перспективних форм рекреаційного використання цієї місцевості є організація спортивно-мисливського полювання, зокрема шляхом проведення турів для вітчизняних та іноземних мисливців-спортсменів. Враховуючи обмеженість сервісних можливостей парку, слід орієнтуватись на такі національні типи полювання, які ще не набули значного поширення в Західній Європі і які рекомендують вітчизняні дослідники, - полювання з гончими на зайця, полювання з борзими на зайця і лисицю, комбінування двох перших видів полювання, полювання на копитних. В обмеженій кількості (3-4 полювання на сезон) можуть проводитись облавні полювання на копитних і хижих звірів.

Організація мисливського туризму для іноземців повинна враховувати історичні особливості національного полювання, що, як свідчить зарубіжний досвід, приносить більше морального задоволення і створює ефективну рекламу. [3].

5. Мінералогічні ресурси.

Мінералогічні ресурси Івано-Франківської області включають родовища мінеральних вод та грязей. З геологічною будовою пов'язані практично невичерпні запаси лікувальних мінеральних вод найрізноманітнішого хімічного складу, що використовуються для лікування багатьох захворювань.

На сьогодні відомо понад 60 родовищ мінеральних вод, але вони недостатньо досліджені і слабо використовуються.

Одним із найважливіших природних рекреаційних ресурсів Івано-Франківщини є багата і різноманітна рослинність, яку представляють ліси (38,9 тис. га), де переважають цінні деревостої з дуба, бука, липи. У передгір'ї розповсюджені широколистяні та змішані породи.

Таким чином, Івано-Франківська область має достатньо високий природно-рекреаційний потенціал, необхідний для створення високоефективних рекреаційно-

туристичних зон. У цілому забезпеченість природними рекреаційними ресурсами 1-го кв. км території та 1-го жителя відповідно в 1,4 та 1,8 раза вищі, ніж по Україні, що знову підтверджує можливості розвитку сфери лікування та відпочинку. [3].

Екологічний феномен території. З одного боку, природа Карпат у порівнянні з іншими регіонами зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан, однак враховуючи винятково важливе клімато- і водорегулююче значення Карпат як для України, так і для сусідніх європейських держав, гостро стоїть питання збереження унікальної природи цього краю. З іншого боку, звичайно, при забезпеченні екологічної безпеки Карпат, необхідно створювати туристичну інфраструктуру, будувати дороги, мости, гірськолижні підйомники та ін., що залучить велику кількість гостей на відпочинок та лікування в регіон.

Можна навести ще цілий ряд переконливих аргументів на користь рекреаційної орієнтації перспективного розвитку Карпатського регіону.

Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал регіону в поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи є достатньо вагомою передумовою розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму і відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів.

Природний потенціал рекреації органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури.

Карпатський регіон належить до найбагатших на Україні територій на пам'ятки історії та культури.

Світову славу здобула дерев'яна архітектура Карпат XIV-XIX ст. В регіоні знаходиться ряд археологічних пам'яток міжнародного значення.

З Карпатським регіоном пов'язано життя і діяльність Данила Галицького, Ярослава Осмомисла, Івана Вишенського, Маркіяна Шашкевича, Івана Франка, Соломії Крушельницької, Ольги Кобилянської та інших відомих людей. Тут народилися, жили і працювали представники багатьох європейських культур.

В регіоні збереглась багата духовна культура – своєрідні звичаї і обряди, народні промисли, фольклор буковинців, бойків, лемків, гуцулів.

Отже, оцінка рекреаційного потенціалу території показує, що його якісні і кількісні параметри в поєднанні з географічними і економічними факторами є важливими об'єктивними передумовами розвитку рекреаційного комплексу Карпатського регіону. Рекреаційно-туристичний потенціал будь-якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно-історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно-історичних явищ в конкретному регіоні. [6].

Невикористані можливості застосування природних лікувальних ресурсів Карпатського регіону, наприкладі Івано-Франківської області.

Виходячи з того, що туризм та рекреація є складним соціально-економічним явищем, та з вище охарактеризованих видів туристично-ресурсної бази можна зробити ряд висновків.

На основі взаємопов'язаного розвитку багатьох видів діяльності населення та природних й соціально-економічних умов та чинників сформувався рекреаційний комплекс Івано-Франківської області – сукупність економічно пов'язаних підприємств, що спеціалізуються на обслуговуванні рекреантів і дають можливість найкращим чином задовільними їхні потреби, використовуючи природні, соціально-економічні й культурно-історичні чинники.

Різноманітний набір природних та соціально-економічних умов та чинників, особливості історичного розвитку, запити рекреантів зумовлюють широкий спектр видів рекреаційної та туристичної діяльності, багатство форм відпочинку та туризму на території району – водний, пішохідний, гірський, кінний, сімейний, а в останнє десятиріччя – зелений,

сільський, науково-пізнавальний, навчально-пізнавальний, малий тощо.

Рекреаційно-туристичний комплекс Івано-Франківської області є унікальним системним утворенням, що сформувався на базі природних (морфотектоорографічних, кліматичних, водних, рекреаційних мінеральних), соціально-економічних, історико-культурних, архітектурних та інших чинників та об'єктів.

Мальовничість ландшафтів, добра матеріальна база, навички місцевого населення в обслуговуванні рекреантів, прекрасна транспортна мережа, наявність багатьох пам'яток природи, історії, архітектури, унікальні та неповторні художні промисли сприяли становленню багатьох унікальних туристських та екскурсійних маршрутів, формування ряду "згустів" (центрів та пунктів) рекреації та туризму.

Сукупність усіх чинників та сприятлива інвестиційна політика забезпечили стабільний й прогресуючий розвиток туризму та рекреації на території Івано-Франківської області. Ця тенденція має логічне продовження у майбутньому.

Література:

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х томах / Ред. кол.: О.М. Маринич (відповід. ред.) та ін. – К.: Українська Радянська енциклопедія ім.М.П.Бажана, 1990. – Том 2: 3-0.-480 с.
2. Географічне краєзнавство: сучасний етап і перспективи. – Житомир: Редакційно-видавниче в-во "Льонок", 1992. – 88 с.
3. Геренчук К.І., Раковська Е.М., Топчієв О.Г. Польові географічні дослідження. – Львів: Вища школа, 1975. – 248 с.
4. Геренчук К.І. Природа Івано-Франківської області. –К.: Вища школа, 1973. – 166с.
5. Гоберман Д. Гуцульщина — край искусства. — Москва—Ленинград, 1966.
6. Гоберман Д.Н. Искусство гуцулов. — Москва, 1980.
7. Головацкий Я. Народные песни Галицкой й Угорской Руси. ч.І — Москва, 1878.
8. Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область, Київ, 1971.
9. Природно-заповідний фонд Української РСР. Реєстр-довідник заповідних об'єктів. — Київ, 1986.
10. Розвиток туризму в Україні. Проблеми і перспективи. Збірник наукових статей. – К.: ІВЦ "Словянський діалог", 1995. –с. 224.
11. Туристично-краєзнавче дослідження. Випуск 1: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції "Туризм в Україні: економіка та культура" (Світязь, 9-10 вересня 1998р.) – У 2-х частинах. К.: КМ-Транзит, 1998.- частина 1. 424 с.; частина 2 – 360 с.
12. Українські Карпати. Матеріали міжнародної наукової конференції „Українські Карпати: етнос, історія, культура" Ужгород, 26 серпня — 1 вересня 1991р. — Ужгород, 1993.

Summary:

Svitlana Shepetyuk. THE ENVIRONMENTAL CONDITIONS FAVORING DEVELOPMENT OF TOURISM IN IVANO-FRANKIVSK REGION.

This article describes such environmental conditions of Ivano-Frankivsk Region as climate, landscape, water source, fauna, mineralogical resources, and defines the possibility of use of these resources for the future development of tourist and recreation base of Ivano-Frankivsk Region. Besides the article characterizes the unused possibilities of medicinal resources of Carpathians' nature by the example of Ivano-Frankivsk Region.